

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ЕПІКУРА НА ЖИТТЯ ТА ЙОГО КОМУНІКАТИВНО-ЦІННІСНІ ПОРАДИ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРИ

Рак О. Ю.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри філософії*

Хвойницька-Перейма Х. М.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Поняття «смерть» є частиною нашого життя, оскільки в мозку людини закладено почуття страху до смерті на біологічному і психологічному рівнях. Центральною проблемою життя-смерть займався античний й давньогрецький філософ Епікур, який розробив декілька фактів з приводу страху до смерті, а саме: смертність душі, остаточне неіснування смерті, аргумент симетрії, а також страх перед гнівом Богів та природними явищами. Смерть – це потойбіччя, яке невідоме і невидиме, але шлях до смерті може бути тривалим і мати відносний шлях.

Філософія Епікура у комунікативно-ціннісному аспекті пропонує не тільки новий погляд на смерть, але й вчить нас цінувати момент, розуміти природу нашого існування, і знаходити радість в житті, незважаючи на його непередбачуваність. Без комунікативного впливу не можливо маніпулювати людьми, такими аспектами як: страх, смерть, життя, щастя й задоволення.

Філософ знав, що центром нашого життєвого шляху – це отримати щастя й задоволення і ми всі прагнемо цього – це є природним явищем людського життя. Тому важливо оцінити поняття «щастя» і відчутти задоволення. За висловлюванням Епікура «*Жодне задоволення саме по собі не є злом; але засоби досягнення деяких задоволень доставляє набагато більше клопоту, ніж задоволення*» [2]. Тобто цитата дає нам зрозуміти, що не кожне задоволення може дати нам результат позитивний, інколи навпаки дасть негативний, як до прикладу, наркотики, алкоголізм і т.д. «*Той, хто знає межі життя, знає, як легко*

позбутися болю від нестачі, зробивши життя досконалим; тому йому не потрібні дії, які тягнуть за собою боротьбу». Цим твердженням ми бачимо, що Епікур був прихильником задоволення духовного, а не фізичного, розробив принцип щастя – спокої в душі «атараксія» (грец. ataraxia – незворушність) [2].

М. М. Мовчан зазначив, що Епікур стверджував: головна мета філософії полягає в тому, щоб допомогти людям подолати страх перед смертю, який є загальним. Серед численних аргументів, що сприяють подоланню цього страху, можна виділити три основних:

- 1) смертність душі;
- 2) переконання, що смерть – це ніщо;
- 3) аргумент симетрії.

З точки зору першого – смертності душі, Епікур вважав, що душа також є смертною і розпадається разом із тілом. Якщо це так, і ми не існуємо після смерті, немає чого боятися. Відсутність свідомості після смерті робить страх надмірним.

У другому аргументі, Епікур зазначав, що коли ми живемо, смерті ще немає, а коли настане смерть, ми уже не існуємо. Тому, немає сенсу боятися смерті, яка є незначною для нашого відчуття.

Найбільш переконливим є аргумент симетрії, який вказує на те, що стан після смерті аналогічний стану перед нашим народженням. Це дозволяє нам розуміти, що обидва стани небуття – до нашого народження і після смерті – однакові. Таким чином, боятися другого стану небуття (вічності) не має сенсу, оскільки він аналогічний першому, про який ми майже не замислюємось [3].

Важливо зазначити, що в комунікативному аспекті вплив Епікура на українську культуру не був однорідним і мав цінне значення. Хоч деякі українські мислителі критикували його ідеї, вважаючи їх надмірно гедоністичними, проте вони збагатили українську культуру та дали українцям нове розуміння сенсу життя.

Виокремимо декілька прикладів впливу епікуреїзму на українську культуру:

- Іван Франко у своїй повісті «Воа constrictor» використовує Епікурові ідеї для дослідження теми життя та смерті.
- Леся Українка у своїй драмі «Лісова пісня» – дослідження теми щастя та свободи.
- Микола Хвильовий у своїх творах використовує теми сенсу життя та людської екзистенції.

Філософія Епікура – це цінний ресурс для українців, які шукають шлях до щасливого та повноцінного життя [3].

Епікур писав: «Найстрашніше із усіх зол, смерть, жодним чином нас не стосується, оскільки коли ми існуємо, смерть не присутня; а коли смерть наявна, тоді ми не існуємо» [4, с. 234–261].

Автор О. В. Кулешов зазначив, що Епікур глибоко досліджує теми життя, смерті, задоволення та щастя. Епікур дає поради, як жити без страху та досягти щастя через розумне життя, етику та справедливість. Можна виділити наступні основні поради:

1. Смерть не є злом: Епікур стверджує, що смерть не має до нас ніякого відношення, адже коли ми живі, смерті ще немає, а коли настає смерть, ми вже не існуємо. Це твердження звільняє людину від страху перед смертю, дозволяючи їй зосередитися на житті.

2. Задоволення як основа щастя: Епікур визнає задоволення першим і природним благом. Проте він не ототожнює задоволення з розпустою. Навпаки, він підкреслює важливість простого життя, вільного від тілесних страждань та душевного неспокою.

3. Розумне життя, етика та справедливість: Епікур стверджує, що неможливо жити приємно, не живучи розумно, морально та справедливо. Ці чесноти нерозривно пов'язані з щасливим життям.

4. Знання та роздуми: Епікур закликає до постійного самовдосконалення через знання та роздуми. Він рекомендує досліджувати причини вибору та уникнення, а також виганяти «брехливі» думки, що породжують сум'яття [5].

Вчений Л. С. Кучер зазначає, що філософія мислителя контрастує з деякими іншими течіями того часу, які роблять акцент на страху перед богами або аскетизмі. Епікур же пропонує життєствердну філософію, що фокусується на досягненні щастя в цьому житті [6]. На думку філософа, щастя є головною метою людського життя. Для досягнення щастя він пропонував уникати болю і тривоги, знаходячи задоволення в простих радощах. Щастя, за Епікуром, не полягає в розкоші чи надмірності, а у відсутності страждань і тривог, які порушують душевний спокій. Філософ наголошував, що справжнє щастя досягається через розсудливе задоволення природних і необхідних потреб, таких як їжа, притулок та дружба. Він також підкреслював важливість душевного спокою (атараксії) і відсутності тілесного болю (апонії), як основи для досягнення щастя. Таким чином, Епікур бачив щастя в гармонії тіла і душі, де розумні задоволення і відсутність надмірностей є ключовими чинниками.

Принцип задоволення є центральним в епікурейській філософії і базується на переконанні, що все, що ми робимо, має бути спрямоване на досягнення задоволення і уникнення болю. Однак, Епікур розрізняв види задоволень і підкреслював важливість вибору правильних, які приносять довготривалу радість і спокій. Він поділяв задоволення на

природні і необхідні, природні і не необхідні та неприродні і не необхідні. Природні і необхідні задоволення, такі як: їжа і вода, є базовими для виживання і щастя. Неприродні і не необхідні задоволення, як-от влада чи багатство, часто приносять більше тривог і розчарувань, ніж радості. Епікур закликав до поміркованості і розсудливості, адже тільки розумне використання задоволення може привести до справжнього щастя. За Епікуром, важливо уникати надмірностей, які можуть зруйнувати баланс і привести до нових страждань [7].

Автор П.А. Кравченко зазначив, що Епікур вважав задоволення як розумове. Інтелектуальні радості, такі як навчання, філософські роздуми, спілкування з друзями, є важливою частиною щасливого життя. Вони допомагають людині досягати душевного спокою, уникати страхів і тривог. Він наголошував на важливості роздумів і самоаналізу, адже вони дозволяють зрозуміти справжні причини наших бажань і страхів, і таким чином уникнути непотрібних страждань [8]. Епікур хотів своєю філософією подати практичне впровадження в життя, поєднуючи саму етику життя з такими науками як фізика і логіка, говорячи про зіткнення і роз'єднання атомів, цим пояснюючи, що у просторі між цими світами, безсмертні і щасливі, живуть боги, не піклуючись про світ і людей. Можна порівняти тлумачення філософа з сьогоденням наших політиків при владі, які дбають лише про себе, а не про народ.

Філософ підкреслював, що розумне життя, спрямоване на досягнення задоволень, повинно бути гармонійним, врівноваженим і вільним. Він рекомендував практикувати аскетизм, не в сенсі повного відмови від задоволень, а як засіб навчитися цінувати прості радощі життя і уникати надмірностей. За його словами, людина повинна задовольняти свої природні потреби, але не бути рабом своїх бажань. Так, просте харчування може приносити більше радості і задоволення, ніж розкішні бенкети, адже задоволення від їжі полягає не в її кількості чи розкоші, а в усвідомленні її достатності і необхідності [8].

На сьогодні, сучасна течія «задоволення» базується на епікуреїзмі (епікурействі), адже люди зараз прагнуть все нових екзотичних страв і фруктів, овочів, розважальних шоу-програм і т.д. [9]. Нині людина стала особливо вибаглива до всього і всіх, у світі великого вибору багатьох речей, предметів, широкого спектру послуг тощо і це дає позитивний шлях до вдосконалення людини у всіх життєвих процесах.

Отже, принцип задоволення за Епікуром – це не просто пошук фізичних радощів, а й комплексний підхід до життя, який включає розуміння і задоволення як фізичних, так і розумових потреб. Розсудливість, поміркованість і глибоке розуміння своїх справжніх

бажань і потреб є ключовими для досягнення довготривалого щастя і душевного спокою.

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що філософія Епікура дає комунікативно-практичні поради, як жити без страху та досягти щастя. Вона підкреслює важливість розумного життя, етики, справедливості, знань та роздумів. Ці ідеї залишаються актуальними й досі, пропонуючи шлях до щасливого та повноцінного життя.

Література:

1. Епікур. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

2. Konstan D. Epicurus. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0258> (дата звернення: 20.10.2024).

3. Мовчан М. М. Страх як проблема буття людини в соціальному середовищі : монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 356 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/326487416.pdf> (дата звернення: 20.10.2024).

4. Петрушенко В. Висловлювання та сентенції знаменитих філософів. Глумачний словник основних філософських термінів. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

5. Кулешов О.В. Філософія: практикум для здобувачів освітнього ступеня бакалавра зі спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»; «071 Облік і оподаткування» упоряд. О. В. Кулешов ; Міністерство освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2017. 60 с.

6. Кучер Л. С. Феномен смерті як філософсько-антропологічна проблема сучасності : дис...канд. філос. наук: 09.00.04 філософська антропологія, філософія культури. Кучер Людмила Сергіївна ; наук. керівник Меднікова Галина Сергіївна ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 200 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42795?show=full> (дата звернення: 22.10.2024).

7. Сінельнікова М. В. Страх смерті та можливості його подолання у філософії Епікура. *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал*. Голов. ред. Д. В. Яковлев ; відпов. секретар І. В. Шамша ; Міністерство освіти і науки України ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. Вип. 21. С. 103–105. URL: <http://hdl.handle.net/11300/11421> (дата звернення: 22.10.2024).

8. Кравченко П. А., Москаленко С. М. Щастя як загальна мета людського життя в епікурейській етиці. *Філософські обрії*. 2008. № 20.

URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25856/17-Kravchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 25.10.2024).

9. Мозговий І. Егоїстично-індивідуалістський контекст епікурейського гедонізму в розумінні проблеми свободи. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатука. Серія Філософія*. Тернопіль, 2003. № 11. С. 65–70.